

A BOTANIKUS RÉVBE ÉR.

AZ ÖREG botanikus a táblának fordult és miséző áhitattal írta az egyszikűek családjait. Bizonytalan keze annyi gyöngédséggel vezette a krétát, hogy betűi már nem is írásnak tűntek, inkább hallatlanul finom pókhálónak, mellyel a pókok céhmestere vonta be a kiállott példák emlékei alatt undorodó falitáblát. Az egyszikűek voltak Mezey tanár úr kedvencei. Ő, aki a virágos növények nagy határozóját szerkesztette, bizonyosan tudta, mért becsülte többre őket gazdagabb, kétszikű testvéreiknél. Talán kevésbé voltak parvenűk s még növényebbül növények, mint azok. Mintha bennük vált volna gyökérré, szárrá és kocsánnyá az a gyöngédség, mely Mezey tanár urat, a debreceni civis-család heted-fiát a botanika felé vonta. Elfeledte a háta mögött handarikázó osztályt, a vegytanterem nyitott ablakán berikkantó tavaszt s az udvaron tornázó fiúk kiáltásait. Csodálatosan megépített szárazon ingó óriás kalászkok és kacér szüzekként élékonyuló virágok himbálóztak előtte. Sajnos, csak a nagy közismert családokat írhatta föl, azokat, amelyek az ötödikésekre tartoznak. A fölírt latin betűket közt roppant rések tátongtak. De Mezey tanár úr képzelete betömte ezeket a réseket. A fehér betűk rácsán át a trópusok kihagyott családjai burjánzottak és susogtak felé. S még amit fölírt is, mekkora világ! A pázsitfélék töméntelen neme: a réti nyúlbausztlól a jóltevő búzáig, a liliomfélék hol mérget izzadó, hol hóvirág ártatlanságot tündöklő, dekadens familiája, a lomposágában is fejedelmi iris s az orchideák Kleopatra-dinasztiája. Mezey tanár úr boldog volt, hogy beszélhetett róluk. Annyi mást kell tanítania egész éven át, vegytant, sőt földrajzot is, ami nem is az ő szakja. Pedig ő öreg ember, akinek már csak a növényei maradtak s akkor él, ha ezekről szólhat. Ahhoz lett volna kedve, hogy elmondja barátságát az egyes virágokkal. Hol tépte az első Salamon-pecsétjét, hol ismerkedett meg a dádkorkával s hogy tanulta megkülönböztetni a nőszőfű négy honi családját. A legszívesebben kivitte volna a fiúkat a hegyekbe, ott magyarázta volna el, melyik növény mi s mik a szokásai, hol szeret, hol pusztul el, bánatos-e vagy huncutkodó, milyen toaletti titkai vannak s a pártája miféle kis sávocskája különbözteti meg tévesztésig hasonló ikertestvéreitől. Tavaly ki is vitte őket, de a villanyoson botrányt csaptak s az igazgató betiltotta a természetrajzi kirándulásokat. Ide volt kárhozva a vegytanteremre. De az egyszikűek ide is behozták a természet ünnepét! Mint lelkes papban az ige, úgy szállt föl benne a beszélő meghatottság, midőn az utolsó

családot is leírva, a lármázó osztály felé fordult, hogy magyarázatába kezdjen.

Az osztály, mint egy Delacroix-kép, csupa mozdulat volt. Fönn, a hátsó padokban, ahol azok az ismeretlenek ültek, akik Mezey tanár úr szemüvege mögött csak homályos tömböket jelentettek, s akiknek a nevét sosem tanulta meg, a legfantasztikusabb helyzetekben merevedtek meg a rájuk tévedt tanári szem előtt. Egy kölyök a szomszédjának feszítette a hátát s azon volt, hogy kinyomja a padból. A szorongatott szomszéd az ablakdeszkának vetette a lábát s ereje fogytán kuncogott. Egy másik, korán bajszosodó, hórihorgas fiú, a pad lapjára térdelt, onnét olvasta, mit ír a tanár. Mások léniával párbajoztak. A második padbeli Balkay hátrafordult s mellbe vágta a mögötteülőt. Az észrevette a feléjük forduló tanári pápaszemet s a diák-sunyiság odamerevítette a pad hátához. Balkay győzelemre magyarázta ezt a merevséget s új ütlegekkel tüzelte magát. Az alattomos várakozásba dermedt osztály egész figyelme ráveszett. Mezey tanár úr is őt figyelte. De a pattanásos képű Cveics, hogy a feszültséget megoldja, a táblára írt utolsó szót kezdte hangosan olvasni. Kos-bor, tagolta énekelve, mint aki önmagának diktál. Miféle bor, replikázott egy kamasz. Az osztály egyfele az időközben fölcsudott Balkay tanárra-rőkönnyült meghökkenésén mulatott, a másik a Cveicsék viccén. A két kacagásszakra két felől gyújtotta ki a lelkeket s egy pillanat alatt az egész osztály a röhögés lángtengerében állt.

Mezey tanár úr, aki most tért vissza a tőzikkék és a dádoskák országából, zavarodottan ütődött ebbe az oktalan jókedvbe. Mint ostoba darazsat, úgy hessegette volna el maga elől. Bosszúsan legyintett s olyasfélét mondott: ugyan ne éretlenkedjenek. Érezte, hogy Balkayt meg kellene intenie, de nem tudta a nevét. Fölhajtotta az osztálykönyv padrend rovatát s ott keresté. A fölhajtott osztálykönyv a másodfokú megrovás árnyékát vetette az osztályra s egy másodperc alatt minden lárma elült. De ugyanekkor új hangok szikráztak a kacagásinger benzínével leöntött kobakokba. Az udvarról a tornatanár boros basszusa recsent szét az egész épületben. Valaki belerondított a menetgyakorlatokba s ő bakaörmesteres pattogással pocskondiázta agyon, el nem hagyhatva a hagyományos «ne fecsegy, ha én beszélek» intelmét, melyet a diákhumor régesrég «ne beszélj, ha én fecsegek»-re csavart. A becsapó patália fölhozta az osztályba az udvart, a tornamozdulatok vidámságát, a szabadjára hagyott izmokat s az előbbi kacagáshullám újra végigzúdult a termen, de most már túlzottan: a fiúk egymásnak dültek, a hátsó padok bömöltek és hörögtek, csakhogy még főlebb korbácsolják a vidámság anarchista viharát.

Mezey tanár úr intett az első pad fehéreképű jelesének, hogy tegye be az ablakot. Érezte, hogy haragosra kell csucsorítania az arcát. Minden erejét összeszedte, hogy bozontos szemöldöke alól, mely olyan volt, mint egy barátságos házikóra boruló roppant házhéj, a lehető legsuj-

több villámokat nyilazza szét. Zömök teste a szigor paródiájává keményedett. Az osztály félénkebbjeiben újra fölködlött az igazgatóraport s a diákinkvizíció vadabb rémsége, de a pszichológusabb elem, mely rég kiszimatolta Mezey tanár urat, tovább folytatta üzelmeit. Mint mocsár-ból feltörő buborék, hol itt, hol ott pöffent el egy-egy kitörő vihogás-gomoly, egy-egy sületlen közbeszólás.

Jó időbe került, míg Mezey végre megszólalhatott. De már nem imbolygott előtte sem a pázsitfűfélék számtalan neme, sem az amarillisz-félék Dul-leányai. Mikorra levasvillázta a tengert fáradt Poseidon, nem találta a maga fogatát. Egy pillanatra elsötétedett előtte a világ, mint szónokok előtt, amikor úgy érzik, nem tudják folytatni. Végre-
valahára, nagymessziről még nagybányai tanár korából beléütött a mondat, mellyel mint helyettes tanár az egyszikűeket bevezette: «A mocsarak gázlóin áthaladva, ki nem látta a sás közt a zöldelő békalencsét, ezt a csúf, nyálkás, egész alacsonyrendűnek tetsző növényt s nagyvárosok pálmaházaiban ki nem csodálta meg az orchideák káprázatos formáit. Hinnők-e, hogy ez a két növény mégis rokon, ugyanannak a családnak legmagasabbra emelkedett s legmélyebbre züllött tagjai».

Széttekintett az osztályon s látta a tulajdon mondatát, amint a közömbös fejek fölött tovagördül, nekiütődik a szemközti falnak, onnét visszavánszorog hozzá s holtan esik a katedra elé. A fiúk jókedve passzív rezisztenciába vonult s a padok alatt tombolta ki magát. Tűrhetetlen csoszogás verte föl a termet. Ez a legaljasabb diákfegyver, mely az árgusabb tanárokat is csúffá teszi. S mikor látták, hogy Mezey tanár úr mégis csak tovább beszél, már dobogtak is, tollal pöcöggették a tintatartó fedelét, az előttük ülő mögé hasaltak s az orrukat fújták. Mezey tanár úr egy ideig csak magyarázta a család közös stigmáit, de a mondatjai összekuszálódtak, már csak a beszéd kényszere élt benne, a megkezdett magyarázat, amelyet folytatni kell.

— Mi lesz itt? — tört ki végre. — Miféle csirkefogó tempó ez!

Most már igazán bosszankodott. Nem a diákok dühítették föl, a maga tehetetlensége. Eszébe jutott, amit Környei mondott, a fiatal matematika tanár, amikor a diákok fegyelmezetlenségeire panaszkodott. Fegyelmeztettek ezek is, attól függ, ki fegyelmezi őket. De hát mi ő, inkvizítor? S már megint azt érezte, amit a felesége halála óta annyiszor, hogy a világ gonosz, ellenséges matéria, amelybe hiába kiabál, nem értetheti meg magát. Mintha kőfalakkal körülvett sikátorban egyre új falaknak verődne. Fölcsattanó hangja önkéntelen rimáncodásba tompult.

— Nem tudom, miféle diákok maguk. Mi érdeklí magukat, ha ez sem.

Az osztály jobbjai csöndben ültek a szavakból kisiklító emberfájdalom előtt. De valahol hátul megint csak akadt egy arcátlan, aki közbedörmögte: a futball. A nevetésre kitaplózott lelkek talán akaratuk ellenére is lobot fogtak. Mezey tanár úr a szívenrügött ember fájdalmá-

val és dühével állt az osztály fölött. Megfogta a széket, amennyire erejéből telt, megmarkolta, hogy nekik rohan s üti, akit talál. Úgy állt ott, mint az élő felháborodás. De ebben a szokatlan föllobbanásában öregedő életének minden apró fonáksága meghatványozódott. Nagy pápaszeme az orrára csúszott, harcsabajsza komikusan rángott s a cipője sarkát verő, lötyögő nadrágjában siralmasan csuklottak előre reszkető térdei. Semmi sem állíthatta meg a diákok durva röhögését.

Mezey tanár úr egy pillanatig a gyilkosság és gutaütés dilemmájával vívódott. Hirtelen a dobogó elé rúgta a széket s kirohant az osztályból.

II.

A kihalt folyosó térítette magához. A szomszéd negyedik béből a fiatal matematika tanár hangja szikrázott ki, mint frissen pattogatott kukorica a szitából. Mintha üres teremben tartott volna monológot, az osztály elenyészett a hang alatt. Mezeyt halálos szégyen fogta el s nem tudta, mihez kezdjen. A folyosó nagy fali órája háromnegyed egyet mutatott. Ezek a csibészek szétszedik az osztályt. Mit szól az igazgató, hogy magukra hagyta őket. Elfogódva állt meg a tanári szoba ajtajában. Mindegy, be kell mennie a kabátjáért. Szerencséjére csak a szegény Horváth kolléga ült a faragott székekkel körülrakott, hosszú asztal mellett. A fejét a kezébe ejtette s a másik kezét a szívére téve, a szív dobogását figyelte. Ez még nála is nyomorultabb. Gyógyíthatatlan szorongását és halálfélelmét hurcolta a kegyetlen lurkók közé, akik az egészség vidám közönyével készítették a tanszéket a beteg ember fiatal utódjának.

— Én is a te sorsodra jutok — hebegte Mezey tanár úr. — Olyan rosszul lettem, ki kellett jönnöm az óráról.

Horváth szemében valami elégtételféle cikázott fel.

— Utólér ez mindenkit ezen a bitang pályán.

Az utca az öreg vároldali házak fölé terpeszkedő ragyogó kékséggel fogadta. A gömbölyűre mosott utcakövek közül előpelyhező fűszálak, ezek a kis makacs és hiábavaló akaratoscskák, meghimbálóztak a levegő egészséges mozgásában. Az iskolakert egyetlen fügebokra, melyet Mezey tanár úr ambíciója kísérletezett elő a gótikus épület tövéen, vidáman nyujtotta ujjas leveleit, mint egy egész tenyerével jelentkező diák. Mezey tanár úr öreg bőre odaadta magát a szellőnek nem nevezhető levegőmozgás finom ujjainak, oda a fény ajkának, mely csak olyan csókokat pötyöget az öreg emberre, mint a fiatalra. De belül nagy sötétség szorongatta. Mintha a világ végire ért volna s lábai ott lógnának a nagy óceán sziklapartján. A fiatalkorára gondolt, mikor még Nagybányán tanárkodott. A feleségével két hold szállót kapott. Ott nyúlt el a Morgó oldalán. Az alma kilenc változata versenyzett benne, párnének, kormosok, valamennyi nemes faj. A szőlőt egy-két év alatt valóságos szőlőiskolává tarkította, a kis botanikus kertjéből, mely a hegyoldal

egyetlen szelíd gesztenyéje alól szökött a város felé mutató terraszra, nem fogyott ki a virág. Úgy élhetett volna itt, mint Fazekas Mihály, az ő híres földije, az első Fűvészkönyv írója, megírtözva a világi dölyf hagymázától, kertésszé szelidülve. De orrára csöppent a professzor-álmok méze s ő szaladt utána egyenesen Pestre, idecibálta az asszonyát, a született vidéki asszonykát s otthagyta a csöndet, a kedves embereit, a patriárka öregséget. Szegény boldogult felesége sosem szokott meg idefönn s ő is csak a János-kórházi vámon túl érezte otthon magát. Nem neki való a város. S öregségükre jött a nagy háború. Szegény Erzsikének jobb is, hogy belefáradt s egy örökkévalóságra való nyoszolyát keresett magának a Farkasrét gyönyörű hálózásában. Nincs azóta itt semmi a rendjén. Még a lelkében volt a nagybányai fiúk leesett álla, tüszenteni sem mertek, ha ő magyarázott. S micsoda ünnepnap volt, ha a kis kertjébe ötös, hatos csoportokban kijöhettek. Még a haszontalan Grodescu is, akiből azóta oláh főispán lett, még az is milyen megilletődötten állt a növények alá ültetett jelzőfácskák elé, melyekre a génusz és a familia volt fölróva, gondos redisz betűkkel. S még a budai fiúknak is milyen öröm volt eleinte, ha kivitte őket a Pilisbe vagy a Kakukk-hegy virágos lejtőire. Hónapszám kunyeráltak a lurkók egy új kirándulást. De a háború óta mindennek vége. Az Isten tudja, milyen fiatalok ezek. Csak a sportra van eszük, futnak, rúgnak, vívnek, de melyiknek van herbárium, melyik jön ki óra előtt a nyálkás avarok alól kihajló első kökörösinnel, megkérdezni, tanár úr, milyen virág ez?

S ha legalább a családjában volna öröme. Volna egy kuckó, ahova a szeretet nosztalgijával kíváncsozhatna vissza. Minél közelebb ért a nagy szénatéri bérházhoz, annál jobban elsúlyosodtak a léptei. Ahogy egy nyirkos, kengőzős barlangba vonakodva lépünk, ő is halogatta a hazaérkezést. Megnézte az Apolló-mozi plakátjait, föltekintett a régi János-kórház ablakába, ahonnét egy szegény vérbeteg mutogatta sebes kezét s hogy még mindig ne kelljen a maguk kapuján befordulnia, végigsétált a sportpálya előtti kofabódék során, megcsodálta a fényes-barna, kígyürkésedett cipókat, a hatalmas medencében ugráló halakat s a zöltséges kofák tarka-barka pultjait. Vett néhány csomó piros, hónaposretket s az unokájának egy tábla szerencsi csokoládét.

Az unokája volt az egyetlen fénysávočka az életében. A fia meg a menyé tudja Isten mifélek. A háború kavarta meg őket. Fiatal házasok voltak, hogy a fiát kivonszolták az újonnan alapított családból. Egyenesen Szibériába vonszolták, ahonnét hét évig nem volt visszatérés. Az asszony a hét évet elviselte. Sárgult, a fejét fájlalta, a gyereket verte, de elviselte. Hanem amikor az ura hazajött, kellett neki valaki, akin a hét évi tisztességet megbosszulja. Szegény ember, alighogy bedugták valami állásba, már megindult a noszogatás, a pénzhajszó, a szekatura, a veszekedés. Sose ismerték ők ezt, másfajta volt az ő örege. Szegény fia hogy kikeseredett mindemből. Heteket eljárnak egymás mellett és nem szólnak. Pedig semmi nagy bajuk. Egészségesek, kenyerük is van, a

világ is egyre szebb. Mindenki megtalálhatná, ami fontos. De ez valami újfajta élet. Igényeket teremt s az igények kiszopják a férfiak csontjaiból a velőt s az asszonyok szívéből a kiméletet. Mi lesz abból a kislányból is? Olyan, mint az amarillisz, fehér, hajlékony és tüzes. A multkor figyelmeztette a menyit: nézd, egész, mint nagyanyja. Hogy fölförmedt a szívtelen! Apus mindenkit a nagymamához hasonlít. Persze, a menyé csak az ő öreg szétment, májbeteg Erzsikéjét ismerte, de milyen volt az lánykorában. Talán egy kicsit rusztikusabb, mint Gizi, de mégis csak olyan. Gizit már megpörkölte Budapest. Az apja fölfordulhat, de neki bérletjegy kell a jégre, ruha a multságokra s nyáron fürdőhelyre kell mennie, mert a házi orvosukba belebeszéli a tüdőcsúcshurutot. De az anyja hibája. A szívét kellene nevelni, szeretetre tanítani. S mielőtt az előszoba kulcsát a zárba tölta volna, megtapogatta a kabátja zsebében a csokoládét s arra gondolt, vajjon csak ránevet az unokája, vagy a nyakába is veti a karját, vagy föl is kapaszkodik a szőrfölverte, öreg képihez, melynek idő kimosta hepehupái fölött nem nagy öröm lehet az ő lány-ajkának csókkal átfutnia.

A lehető legnesztelenebbül sompolygott az előszobába. A cseléd-szobát alakították át neki. Ott babrálta a régi jegyzeteit, kedves, öreg könyveit s csak ebédre lábatlankodott be a családja közé. Most kettős óvatossággal somfordált a maga kis zugában. Már reggel észrevette, hogy a fiatalok közt kitört a háború, a legszívesebben le is mondott volna az ebédjiről, csak ne kelljen a morc arcukat látnia. De az ebédlőből szenvedélyes hangok csaptak ki, elkeseredett vita szögezte állóhelyébe.

— Nyúzzatok meg, kiáltotta a fia. Ugyis csak az van hátra.

— Még te panaszkodsz, rikácsolta az asszony. Minden kollégának van mellékese, pont neked nincs. A családját sem tudja eltartani. Mit nősül meg az ilyen. Azt a vén, akadémikus apját kell a házamban túrnóm, csakhogy betevő falatunk legyen. Egy lépést se tehetek tőle, hogy meg ne botránkozzon.

Az öreg botanikus olyasmit érzett, mintha valaki megigazitotta volna a szívébe szúrt kést, csakhogy biztosabban megálljon benne. Már nem is volt felháborodva. Ahogy a jégeső csak eleinte üt, később már csak zuhog, ő sem érezte a szavak élet, csak tompa, lábáról leverő súlyos-ságot. Visszasompolygott a folyosóra, behuzta kívülről az ajtót s halkán becsöngetett.

A fia nyitott ajtót. Elfeledtem kulcsot vinni, mentegetőzte halkán, s belenézett a fia tompa szürke szemébe. Ösztövé, feszes és fáradt ember volt. Milyen másképp nézett ő ki ennyi idős korában. De nem is ment át ennyi minden. Szerette volna megcirógatni a szemével, egy emberi szót hajítani a lelkébe, hogy megkönnyebbüljön. De a fia elfordult, bosszantották az apja részvételt rajtafeledkező szemei.

Néhány perc múlva Gizi is beállított. Táskája szíjába két szál nárciszt fűzött s két szemében még ott volt a kötődés, mellyel a kis jogászt, aki hazakisérte, agyoncsipkedte. Nagy, szeles mondókába kez-

dett, de a düh és fájdalom szántotta arcok megállították. Behozták a levest. Rizses leves volt, Mezey tanár úr kedvence, de úgy szürcsölte, mint a borsozott epét. Egyszer-egyszer fölvetette a szemét. A menyé gonosz, harapós arccal ült és nem evett. A fia tompán nézte a kanál föl-lejárását s nem tudta, hogy a kanalat ő használja. A kis tizenöt éves kacagás tudomásul vette a helyzetet, mint a dolgok természetét szokás s derülten jártatta a szemét az asztalon, melynek ezüstjére és porcellánjára fényes filléreket vetett az április aranyával átluggatott madeira függöny.

— Lemegek a Majorba, mondta Gizi, míg a darástészta utolsó szárait is föl villázta a tányérjáról. De az asszony dühösen csattant föl.

— Nem mégy. Apád úgyis azt mondja, hogy miattam züllesz el. Vedd tudomásul, nem mehetsz ki többet egyedül.

Mezey tanár úr az ablakra nézett. A függöny mögött a Kis-Sváb-hegy kopasz feje tolakodott a sportpálya fölé boruló égre. S hirtelen vad menekülési ösztön fogta el. Ki, ki a hegyekbe, ahol növények pótolják az emberiességet s a szelek szegődnek a szegény Lear mellé Cordéliául. Kiragadni ezt a nyomorult leányt is, hogy nagyot szívhasson a világból s ne ez a dühből és keserűségből összeállt atmoszféra nyomja a dohos ebédlő sötét diványára. Már nem törődött a menyé rosszaló szemével, kimondta :

— Elviszem én a Gizit. Ilyen szépszombat délután mégse üljön otthon.

Az asszony gúnyosan vetette oda :

— Ha a Gizinek kedve van.

Gizi ránézett a vizeskancsóra, mely az egész eget odagyújtotta fényes potrohára s két rossz közül a kisebbiket választotta. Inkább elmegy a nagypapával, legalább megdolgozza egy kicsit. Egy krémköpenyt szeretne a nyárra s azt csak a nagypapa zsebpénzéből lehet előteremteni. Erre egy délutánt úgyis rá kell szánni, mért ne a mait, amikor otthon kell ülnie.

III.

Amikor leértek az utcára, Mezey tanár úr, mint aki süllyedő hajóról menekült meg, boldogan föl kacagott. Tudod mit, fölülünk egy nyolcvanegyesre és neki a hegyeknek. Estig haza sem jövünk. S hogy az unokáját is a tervéhez békítse, kihúzta zsebéből a csokoládét s oda nyomta neki.

Gizi el volt tökéelve, hogy ezt a délutánt kisinyli a nagypapa mellett s olyan kedves lesz, amilyen csak lehet. A csokoládét leereszkedő mosollyal fogadta. Ő ugyan a rumos meggyel töltött bonbont szerette, aminek egy pengő tízdekája, de időtöltésül a szerencsi is jó. Vidáman ugrott föl a kocsiba, ruganyosan lépdelt végig a tömött padok közt s a nagypapa boldogan látta a fejeket mögójük fordulni. Még a kalauz is mosolyogva kérte a jegyet s egy gyászruhás asszony, aki szembeült velük, könnybe-lábadt szemmel nézte az unokájával kiránduló nagypapa idillumát.

A legtöbben csak a János kórházig mentek. A beteglátogatók hosszú sora rajzott ki a duplakocsis villanyosból. Egyesek szatyrokkal, mások a hónuk alá dugott kis csomagokkal siettek a nagy vörös épület felé, ahol kétezer beteg lesi ilyenkor, jön-e látogatója. Gizi láthatólag jól érezte magát a megürült villanyosban. Előszedte a csokoládét, kibontotta, egy apró táblácskát erőszakolt a nagyapja szájába s a többit maga szopogatta. A kocsi túlsó felén egy ragláncabátos legényke ült. Pesties hanyagsággal vágódott a pad sarkába. Gizi a nagyapja vállán át oda-oda nézett s elégedetten állapította meg, hogy a fiú lassan-lassan kiegyenesedik s a negyedik-ötödik odapillantásnál már egész kis kakaságát kipeckesítette.

Mezey tanár úr, mint egy öreg gavallér, elfogultan keresett beszéd-tárgyat. Emlékezett a fiatalkorából, mily utálatos, ha az öregek a fiatalokra erőltetik a maguk kis érdeklődését. Olyasmit akart mondani, ami nem botanika. A virányosi villák alatt szaladtak el. A virágzó gyümölcsfák közül apró tornyocskák hunyorogtak elő, díszecskék, amilyenekkel a házépítő beamterlelkek növelik a maguk kis önérzetét.

— Itt akartunk mi is telket venni, magyarázta az unokájának, de nem tudtuk idejekorán eladni a nagybányai szöllőt. Akkor épült ez a telep. Potompénzből szerezhattünk volna házat. Milyen más lenne itt kinnlakni.

Sietne a mama itt lakni, gondolta a kis strici-lány, hisz a Szénateret is gyűlöli. De nem akarta a nagypapát megbántani s csak ennyit mondott: Ilyenkor szép, de télen hogy járnék be az iskolába.

— A tél egy-két hónap. Novemberben még gyönyörű itt minden s február végén már megint mocorognak a rügyek. Mindig sajnálni fogom, hogy nem voltam ügyesebb. Legalább néhány gyümölcsfám volna, amit gondolhatnék.

A villanyos, mielőtt nekiszaladt volna a zugligeti kapaszkodónak, egy darabon minden fiatalságát kibocsátotta. A vezető alig gypadjzó bajszerű legény, nagyokat csöngetett a győzelmes áprilisba. A kalauz sietett lecsöngetni az utastalan feltételes megállót s a ficsúr belemosolyodott a Gizi szemébe. Gizi a nagypapa vállán át visszaadta a mosolyt, hisz nem kellett tartania, hogy megszólítja. Az öreg botanikus merengve nézte közeledő birodalmát.

— Innen is megismerem, melyik gyümölcsfa, micsoda. Csak az alma igazán fehér, a barack rózsásan árnyalt, a szilva zöldeskésen fanyalog.

Befutottak a zugligeti végállomás kedves katlanába. Mezey tanár úr hamarosan letért az útról s meredek vízmosásokon kapaszkodott fölfelé. A maga világában volt s fejedelemmé kevélyedett. A zöldelő fák most borultak erdővé. A bükkfák frissen kibomlott levelén még rajta a levélrügy ragacsossága s a nyugtalan lombú tölgyeken át nagy fehér csokrétaként tűnt át egy-egy vadkörtefa. Minden fát, minden bokrot, minden gyomocskát ismert, mint jó brigádparancsnok a katonáit. S hogy

végignézett rajtuk, anélkül, hogy a nevüket elsorolta volna, anélkül, hogy az alakjukat külön szemügyre vette volna, tudta, hogy ismerősök közt van, vele egyszívverésű társaságban.

Gizi elkérte a botját, előreszökölt, bolond jókedvében meg-megcsúszott s hogy a vízmosást keresztező szerpentinre ki-ki kapaszkodott, a bot kampós felét nyújtotta a nagyapjának, hogy majd ő felhúzza. S közben akkorát kacagott, hogy a tavaszi pletykákat sutyorgó fák is fölfüleltek. Az öreget nekividámitotta a mellette hancurozó kis virág, akit mintha a nagy vadkörtefáról kapott volna el, s kavarna előtte az áprilisvégi szél. Kihalványult belőle a fiúk állati vihogása s a menyé gonoszul becsukódott arca. Mint hal, akit visszatettek vízbe, visszaocsúdott a jó emberek örök ifjúságára.

Vasrácsos villák közelébe értek. A kertből kutya ugatott elő s a legelevenebb kékszínüket öltött, árnyékon nőtt csengetyűkék kukkantak ki a ciradás juharfák alól. A boglárkák tízféle nemét sárgáló rétre értek. Hetyke Adoniszok közt kigyószemű Veronikák rosszalkodtak. Mezey tanár úr megállt és visszanezett. Lent kinyílt a láthatár. Buda egy darabja villant a szemébe. A vár, mint egyetlen sok részből összetoldott cifra épület állt a sötét Vérmező felett s tornyai megszikrázták a napot. Közvetlen alóluk a Zugliget, Budának ez a fákkal kibélelt sutja dorombolta föl édes meghittségét. Amott a gesztenyesorban egy raglankabátos fiatalember kapaszkodott utánuk, fődetlen fővel, a kezében sétapálca. Bizonyosan valami egyetemi hallgató.

Áthaladtak a Disznófő udvarán. Néhány városi kiránduló s egy bokor budakeszi legény sörözgetett a zöld asztalok körül, melyek mintha csak vörhenyt álltak volna ki, nagy pikkelyekben hámlották festéküket. Az udvar mélyéből vidám csobogás hallatszott. A nevezetes disznó bukta a vizet.

Gizi szinte kacéran fürge volt. Hogy a nagyapja kedvébe járjon, virágokat tépett s mindeniknek megkérdezte a nevét. Mezey tanár úr mindent megbocsátott, még azt is, hogy semmit sem tudott. A boglárkát sem ismerte és somnak nézte a galagonyát. Mit tud az ilyen városi gyerek. De majd rákapatja ő. Még sosem volt ilyen eleven. Ugrál, dalol, egy fiatal hárs áll az útfelen, az ágai közé kapaszkodik s ingerkedőn lóbálja a lábát. Csak egyszer jöjjön meg a kedve hozzá. Milyen öröm lesz, minden héten együtt jönnek ki. Ő rakja rendbe a kislány herbáriumát s a virágok alá, amit a kicsike összehord, ő kanyarítja oda a misztikus latin szavakat. Ki akarta használni ezt a nagy összemelegedést s megeredt szívéből hirtelen szavak pötyögtek, mint langyos tavaszi zápor.

— Hát nem szebb ez mindennél. Milliókat költötök, hogy eljárhatatok olyan helyekre, ahol egymást pukkanasztjátok s egy villanyos jegy árán a paradicsomban vagytok.

Gizi, ki néhány lépéssel az öreg előtt ment, visszafordult. Mezey tanár úr megállt, hogy egy elsől jelentkező fűdőfüvet tépjen az unokája

kis csokrába, s lehajolva is tovább beszélt. A leány, halk sztkkató kacagást hallatott s a hirtelen fölemelkedő öreg mintha valami beszédet kísérő jelet látott volna arcáról lehalványodni. Szóltál valamit? — kérdezte. Dehogy, nyugtatta meg a lány.

Már a normafa barátságos gypét tiporták. Mezey tanár úr is hozzáidomult az unokája szökdeléséhez. Beszélt neki a hajdani színészekről, akik idejártak s lelkesedve mutatta az apácák kertje felé hajló lejtőt s mögötte Isten céhmunkába készült tájképremejkjét. Leterítette a tavaszi kabátját s kiült a lejt párkányára. Ő egész a szélére, Gizi valamivel hátrább s a gyűjtött virágokat kötötte füvel csokorba. Csak a vállalk értek össze s Mezey tanár úr szívét végleg föloldotta a völgyből fölkapaszkodó fák ifjú rohama s háta mögött a virágokat kötözgető unoka, amint bele-belepetyeg a szavába.

Beszélt mindenről: a gyerekkoráról, az édesanyjáról, aki a virágok szeretetére rákapatta. Hat húsos fejű fia közül, ez a hetedik ütött rá s ketten kertészkedtek a mákvirágokat himbáló konyhakert elkerített zugában. Beszélt az egyetemi éveiről, olaszországi tanulmányútjáról, sétáiról a gyönyörű Borghese-kertben s a szicíliai eukaliptusz erdőkről. Már Nagybányánál tartott, az ő régi, kedves szöllőjénél, mely a nagy piktör vásznára is rákerült, amikor észrevette, hogy a Gizi válla elmozdult tőle. Visszafordult, hogy megkeresse a vállait melengető, beszédoldó puhaságot. De visszaforduló szeme valami zavaróban akadt meg. Alig húsz lépésnyire tőle egy fa villája közül szemtelen képű suhanc gesztikulált. A fa alatt egy szürke raglán hevert, ugyanaz, amelyik a Disznófőnél is nyomukban volt. A fiú észrevette az ő mozdulatát s ágáló kezei megakadtak. Mezey tanár úr befejezte a fejével megkezdett ívet és ijedten tapadt az unokájára, aki kacagva állt az arcára csipkét verő lomb alatt s mindkét kezével szikratávirózott. Mezey tanár úr visszakapta a fejét s belenézett a hirtelen elszürkülő Zngligetbe. A fák, amelyek előbb mintha győzelmes ifjúsággal rohantak volna fölfelé, most megfordultak s mint a moszkvai visszavonulás foszlányai kotródtak lefelé. Mint akiből hirtelen kicsapolták a vért, elbágyadt s szemei előtt makacs legyek ugáltak, akkorák, mint egy-egy szarvasbogár. Nem lázadt föl, de mintha a koporsójában ülne. S még ő hitte, hogy neki szól ez a pajtáskodás. Ő hitte, hogy valaki az ő szíve kopott gyufaskatulyáján dörzsöli emberre magát. Látta a jámbor nagyapót, akinek becsapott feje fölött egymásnak int két szemtelen fiatal. És nekik van igazuk, mert ő öreg, öreg, elkopott mihaszna.

Kettétört egy kezeügyébe eső száraz gallyat s nagy hümmögések közt fölállt. Kifujta az orrát, téblábot, épen csak rásandított az unokájára s szomorún vetette oda: Vigyázz a kabátomra, hozok néhány sósperacet. A lány kíváncsin nézett körül, de sehol sem látott peracet. Vissza akarta hívni a nagyapját, ki tudja, mit látott. De meggondolta, hadd menjen. Végignyúlt a nagypapa kabátján, lehúzta a hatalmas szomorúfűz egy lehajló ágát s a hosszú, keskeny leveleken át csillogó

szemmel bámulta a fiút. Az lekászált a fáról s úgy vetette maga alá a raglánját, hogy öt-hat lépéssel megint közelebb került Gizihez. A lány a lábait a levegőbe emelte s bolondos motollajátékba kezdett a szürke-harisnyába bujtatott két kis remekművel.

IV.

Mezey tanár úr neki vágott az erdőnek. A Jánoshegyre vivő úton túl hirtelen kinéptelenedett a fák alja. A szombat délután kirándulói rátapadtak a nagy emberjárta helyekre s még a bokrok alól is egymást figyelték. Gimnazistalányok és egyetemi hallgatók kerülgették egymást, hogy egy délutánnyi szemmel való kötődés emlékeit vihessék haza s a hivataloskák kövér feleségei a vidéki rokonoktól kapott füstölt kolbászt majszolva kritizálták a zsidólányok festett száját és üléshez elégtelen szoknyácskáit. De alig száz lépésnyire ettől a természetbe telepített társadalomtól, már csak néhány szaggatott kiáltás törte az erdő hirtelen kialakult csöndjét.

Mezey tanár úr ment, ment s csak arra lett figyelmes, hogy megfehéredett körülötte az erdő. Az ő kedves gyertyánosa volt, alig néhány holdnyi terület, de az egyetlen gyertyános folt a budai hegyekben. Sziget, mely visszahozta belé nagybányai emlékeit, barangolásait a Rozsály oldalán s a legerdőbb erdő hangulatát. Hófehér páncélú törzsek emelték maguk fölé a levelek távoli mennyezetét. A fák közé szorult csönd a legapróbb nesznek is reliefet adott s a fentről zizegő haraszt s egy-egy letört gally recsenése eseményévé vált az egész erdőrésznek. Mezey tanár urat az ó keresztény bazilikák, a római Pál templom magasztosságára emlékeztette máskor ez a kis liget. De most mint egyetlen nagy fehér folt hullott a lelkébe. Nem tudott kiterjedni ebben a fehérségben. Mintha nagy, vakító díszletek alatt suhant volna el s ezek a díszletek csak arra volnának jók, hogy benne is kihozzák törött élete szürke árnyék voltát.

Utkereszthez ért. Fedett menhelyféle előtt a turistatársaság táblái mutatták az utat s hogy hova mennyi idő alatt ér el. Mária Makk ötven perc, olvasta az egyik táblán, Farkasrét egy óra tíz perc, olvasta a másikon. Farkasrét, gondolta s fölnezzett egy tölgyre, melynek kicsipkézett levelei közé kaptárforma fészket ültetett az emberi gondosság. A szomszéd fa koronáját fagyöngy kezdte ki s a mogyoróbokrok közt valahol már nyílt az első epervirág. Farkasrét, olvasta az öreg botanikus s mintha távoli harang kondult volna meg. Elmaradt mögötte az iskola, a fia nyomorult családja s a kacér kis unoka. Nekivágott a lejtnek s ment nyugodtan s biztosan, mint aki ügyis odaér, ahol várnak rája.

Lassan megritkult körülötte az erdő. A farkasréti lejtő kacska-ringós, bevájt útjain böccöllézett. A virágok teméntelensége rajzott a déli nap alá nyúló lankára. A jövevény pillangósok csaknem teljes számban ott tolongtak: sárga koronilla és piros bükköny keveredtek. Egy

kösvény fölött, lenge indhintán vadborsó himbálózott. A keresztetek és ernyősök paraszt nemeiből egy-egy kényeskedő virág ütötte ki fejét. Itt a gólyaorr piros kelyhe tüzelt; nem gyanította még milyen groteszk figurává torzítja közeledő anyasága. Amott a mécsvirág fehéredett elő a galagonya alól. Egy-egy emberlakta zug mellett gyümölcsfák álltak talpig virágban s lompos farkú kutyák merészkedtek elő a kidőlt kapuk mögül. Egy dombon apró vityilló állt, néhány darab termésköből és lécből összerótt épület. De már laktak benne s egy hajlongó asszony kapálgatott a földön, melyről még csak ő tudta, mit rejt magában. Madarak repültek át az út fölött s egy nyugtalan fecske majd beleverte a fejét Mezey tanár úr bütykös cipője orrába.

S szegény tanár úr, mintha túl lett volna az életen, úgy haladt át a rokokóföldnek ezen a Watteau-álmán. A szomorúság átítatta őt, szétomolt benne, úgyhogy minden kis porcikájának jutott. Elvesztek számára a részletek: virágok és madarak ezer neme s az ég fölhömpölyödött angyalkái. Távoli napos kert volt a világ, mely lelke mély, kertkútjába alig vetett egy csillanásnyi fényt.

Hátulról került a temetőbe. Egyszerre csak ott botorkált a gyalult keresztetek közt. Egy frissenhányt sír idétlén tavaszellenes tüntetésként hordta zörgő levéllel száradt koszorúit. Amott egy sír földjébe ásott cserép szekfű haragoskodott. Egy agyongondozott, nyesett fűvű sír kőkeresztjén üveggel védett ovális kép őrizte a kislány arcát, aki közel tíz éve szállt a sír rögei alá. Az egész temetőn, mint langyos aranytajték csapott át az utolsó jókedvét kiadó nap.

Ott állt az asszony sírja mellett. Ősz óta nem volt künn s a télvíz megint nagy kárt tett a sírban. Hegy felőli oldala besüppedt: egy nap, mint vérbajos ember orra az orrüregben, az egész sírhányás eltűnik kimosott gödrében. A keresztet már átjárta az idő, de még nem korhadzott. Még olvasható volt a felírás, csak az évszám utolsó betűje kopott le. Annyi erővel lehet ötvenkettő, mint ötvenhárom. A sírkő árát is elvitte a család. Kellett a fiának a segítség. De megvan az Erzsike így is.

Egy darabvást nézte a máló halmot, némán és tompán, a visszahozhatatlan mult nosztalgiájával. Aztán hirtelen fáradságot érzett, visszahúzódott a közeli fasorba, ott van egy támlátlan pad, arról a sírig látni. Két tenyerét szétvetett térdeire támasztotta, a dereka előre görbédett, bozontos feje a mellére esett. Az ég, mint színházi alkonyatok elején, percek alatt lett árnyalatokkal sötétebb. Nem sóhajtott és nem könnyezett. Merőn nézett az utolsó ablakra, melyen át az ő régi életébe visszalátni. Itt van a gyógyíthatatlan öregség. Minden szál elszakadt. A beszédnek nincs értelme, a hallásnak nincs öröme. S már tudta, hogy a növények sem kellenek neki, legalább is azok a növények, amik ma virítanak. A közöny óceánja alatt ült, a magány bűvárharangjában. Az az élet, amit fölülről, a multból kap s nemsokára az is elszakad. Szegény Erzsike, gondolta s egy élet tódult föl a sírra tapadt szemei mögé.

A nap beleesett a tulajdon véréből hullatott pocsolóába. A bizarr gyertyájú gesztenyék fölsóhajtottak s a távolabbi sirok összebújtak, hogy egymás közelében legyenek a beálló estében. A faszorra ereszkedő lila ködön át szatyros asszonyok húzódtak haza felé, makacs gyászolók, akik meg akarták unni a halottjaikat, hogy megint élhessenek. Mezey tanár úr utánuk nézett. Hallotta a város felé vágató villanyosok csőrömpölését. Haza kellene menni gondolta. Az agy ki is adta a parancsot, de az elernyedtt inak vissza feleltek. A kivetett roncsnak nem volt több keresni valója a tengeren.

Lelkes László.

AZ IDŐ.

*S az Isten úgy akarta, hogy legyen,
legyen valami, ami sohasem változó:
örök jelzők az örök Teremtésben,
számlaptalan teremésmutató —
örök őrtálló, óriás szobor,
roppant árnyékát keresztülfejtető az egész világtéren.*

*S ott állott a Végtelenség-tenger közepén,
egymástól elfordult, kettős kőarcával —
egyformán nézve a Múltba és Jövőbe.*

*A távolba tekintő szemek egybefogták a két messzeséget.
S nem volt többé Kezdet és Vég,
csak örök hullámzó körbenforgás,
helycsere, formaváltozás.*

*Mikor a Végtelenség tengerében elmerült kőszobor talapzatánál:
minduntalan egymásba csapdos
a Múlt és Jövő hullámverése.*

*S örökkévalóság óta állva ott,
sohasem suhant közönyös, barna kőarcára
árnyéka a Múltnak.*

*Mert nem látott soha semmi mást:
csak folyton vajudó Teremtésben kavargó körbenforgást.
S nem emlékezett semmire sem.*

*— S az Isten az örök alkotás érdekében szükségesnek találta,
hogy a nagy dolgok felett : a Végtelenség közönye lebegjen.*

Fuimus.